

Климова К. Формування проактивності майбутніх фахівців сфери бізнесу на заняттях із ділової української мови в університеті. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 1. С. 51-56. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-007>.

Klymova K. Formuvannya proaktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery biznesu na zaniattakh iz dilovoi ukrainiskoi movy v universyteti [Formation of proactivity of future business specialists in business Ukrainian language classes at the university]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 1. S. 51-56. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-007>.

УДК 811.161.2:378.4

DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i1-007

Катерина КЛИМОВА

Поліський національний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0566-4044>

klimov999@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОАКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ БІЗНЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. У статті проаналізовано поняття проактивності з погляду психології, педагогіки та лінгводидактики. Спираючись на праці українських та зарубіжних учених, автор порівнює проактивність та реактивність як особистісні якості носія мови на основі психологічного, поведінкового та мовленнєвого критеріїв. Наголосивши на актуальності окремого лінгвометодичного дослідження проблеми формування проактивності майбутніх бакалаврів сфери бізнесу, автор ставить за мету визначити ефективні методи навчання української ділової мови здобувачів факультету економіки та менеджменту і формулює ряд завдань, вирішення яких сприяє досягненню цієї мети. Аналіз наукової джерельної бази та результати стартового діагностування рівня сформованості проактивності першокурсників галузі знань Д «Бізнес, адміністрування та право» засвідчили занепокоєння невизначеністю умов навчання в період пандемії та війни в Україні, недооцінювання ролі ораторської компетентності та володіння нормами літературної мови у роботі бізнесмена, а також ігнорування аудіювання та письма у мовленнєвій діяльності. Керуючись діяльнісно-комунікативним та особистісно орієнтованим підходами, автор виокремлює традиційні та інноваційні методи фронтального, групового й індивідуального навчання ділової української мови, серед яких чільне місце посідають метод проблемних ситуацій, метод проєктів, традиційні лексичні вправи, зразки яких наведено у статті. Також увагу приділено інноваційним підходам до конспектування лекцій, написання зразків документів, структури контрольної роботи. Акцент зроблено на професійній спрямованості завдань та формуванні проактивного мислення і мовлення. Підсумкове діагностування, результати якого наведено у статті, свідчить про досягнення автором поставленої мети. Окреслені перспективи досліджуваної проблеми передбачають створення методики формування проактивності здобувачів нефілологічних спеціальностей університетів на заняттях з курсу «Ділова українська мова».

Ключові слова: проактивність; реактивність; сфера бізнес; ділова українська мова; методи навчання української мови.

Kateryna KLYMOVA

Polissia National University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0566-4044>

klimov999@gmail.com

FORMATION OF PROACTIVITY OF FUTURE BUSINESS SPECIALISTS IN BUSINESS UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES AT THE UNIVERSITY

Abstract. The article analyzes the concept of proactivity from the perspective of psychology, pedagogy, and linguistic didactics. Based on the works of Ukrainian and foreign scientists, the author compares proactivity and reactivity as personal qualities of a native speaker, using psychological, behavioral, and speech criteria. Emphasizing the relevance of a separate linguistic and methodological study of the problem of forming proactivity of future bachelors in the field of business, the author sets the goal of identifying effective methods of teaching Ukrainian business language to applicants of the Faculty of Economics and Management and formulates a number of tasks, the solution of which contributes to the achievement of this goal. Analysis of the scientific source base and the results of the initial diagnosis of the level of proactivity of first-year students in the field of knowledge D "Business, Administration and Law" showed concern about the uncertainty of learning conditions during the pandemic and war in Ukraine, underestimating the role of oratory competence and mastery of the norms of literary language in the work of a businessman, as well as ignoring listening and writing in speech activities. Guided by activity-communicative and personality-oriented approaches, the author identifies traditional and innovative methods of frontal, group, and individual teaching of business Ukrainian, among which the method of problem situations occupies a prominent place, the project method, traditional lexical exercises, examples of which are given in the article. Attention is also paid to innovative approaches to taking lecture notes, writing sample documents, and the test's structure. The emphasis is on the professional orientation of the tasks and the formation of proactive thinking and speech. The final diagnosis, presented in the article, indicates that the author has achieved the set goal. The outlined prospects of the problem under study involve the development of a methodology for fostering proactivity among applicants to non-philological specialties at universities in classes on the course "Business Ukrainian Language".

Keywords: proactivity; reactivity; business sphere; business Ukrainian language; methods of teaching the Ukrainian language.

Постановка проблеми. Сучасна сфера бізнесу представлена багатьма професіями, такими як топменеджер (CEO), фахівець з управління персоналом, логіст, маркетинголог, фінансовий аналітик тощо. Адаптація українського бізнесу до вимог сьогодення є однією із основних його характеристик – про це свідчить інтенсивний розвиток оборонної промисловості, кібербезпеки, енергонезалежності, медичної

реабілітації та психологічної підтримки, електронної комерції, дрібного агробізнесу, крафтового виробництва. Початком підготовки висококваліфікованих фахівців-бізнесменів є навчання у закладах вищої освіти, де відбувається поступовий перехід від квазіпрофесійної діяльності здобувачів до роботи випускників у реальних умовах. Окреслюючи специфіку освітнього процесу періоду 2019-2025 років, наголосимо: локдауні через поширення COVID-19, повномасштабна війна в Україні і відповідно безпекова та енергетична кризи, інфляція, масовий виїзд населення за межі країни – стали визначальними факторами впливу на мислення, поведінку та комунікативні якості мовлення учнівської і студентської молоді. Дистанційне (в асинхронному/синхронному форматах) та змішане навчання, з одного боку, «врятували ситуацію», озброївши освіту новітніми інтерактивними технологіями, що оптимізувало полісуб'єктну діяльність викладачів і здобувачів, а з іншого – «загострили» у молодих людей відчуття самотності, соціальної ізоляції, невизначеності та невпевненості у майбутньому. Відтак, формування проактивності як важливої особистісної якості майбутніх спеціалістів, які працюватимуть у різних галузях економіки повоєнної України, наразі стикається із викликами. Одним із них є недостатній рівень культури українського фахового мовлення здобувачів нефілологічних спеціальностей, з огляду на те, що мова є основним засобом формування проактивності. Отже, *актуальність теми* нашого дослідження зумовлена недостатньою розробленістю проблеми у лінгвометодичній площині, попри значну кількість вітчизняних і зарубіжних психологічних та психолого-педагогічних праць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під терміном *проактивність* розуміємо особистісну якість, яка проявляється під час навчання, управлінської діяльності та виконання конкретних виробничих завдань у команді. Усі дослідники вважають, що вперше це поняття визначив австрійський психолог Віктор Франкл у книзі «Людина в пошуках сенсу» (1946 р.) як відповідальність людини за себе і своє життя за надскладних обставин та умов. Із погляду психології та педагогіки аспекти формування успішної, передбачливої, рішучої та цілеспрямованої людини дослідили Гордон Олпорт і Стівен Кові; основні ідеї проактивності знаходимо також у педагогічній системі Марії Монтессорі; питання динаміки проактивності на виробництві розглянули зарубіжні науковці Дж. Майкл, Дж. Міллер, А. Грант, С. Ешфорд, Н. Тернер та ін.

Під час російсько-української війни вітчизняні підприємства доволі швидко адаптувалися до запитів економіки – цьому сприяла проактивна діяльність бізнесменів як запорука розвитку галузей української промисловості. Терміни *проактивність* і *проактивна діяльність*, як зауважує Оксана Лозова, увійшов до термінологічної системи менеджменту: проактивна поведінка в економічній сфері сучасної України «орієнтована на майбутнє, що підкреслює спонтанність та орієнтацію на зміни» [4, с. 43].

Проактивність в освіті визначають як усвідомлену спільну активну та ініціативну діяльність учителів/викладачів й учнів/здобувачів, спрямовану на подолання невизначеності та ризиків, на пошук оптимальних форм, методів і засобів вирішення освітніх проблем, на досягнення реальних позитивних індивідуальних результатів викладання/учіння (І. Блохіна [1], Т. Гуменникова [2], В. Зливков, В. Мельничук, К. Павелків [5], М. Рощина та ін.) [3].

У всіх сферах суспільного життя – особистій, освітній, професійній, науковій – проактивність є «рушійною силою» на противагу реактивності. Аналіз наукових джерел із різних аспектів проактивності дав змогу запропонувати узагальнену порівняльну характеристику цих протилежних понять (див. табл.1):

Таблиця 1

Порівняльна характеристика проактивності та реактивності як особистісних якостей

Критерії порівняння	Проактивність	Реактивність
Психологічний	<i>Проактивне мислення:</i> саморефлексія, самоконтроль емоцій, інтуїція, прагнення самонавчання, креативність у досягненні поставленої мети, відповідальність, щирість, товариськість, гуманізм, оптимізм, стресостійкість.	<i>Реактивне мислення:</i> неконтрольована емоційна реакція на тригери, емоційна вразливість, підвищена тривожність, автоматична реакція на обставини, несвідомий рівень потреб та мотивації.
Поведінковий	<i>Проактивна поведінка:</i> зорієнтованість на зміну середовища, незалежність та самостійність дій, здатність прогнозувати наслідки своїх дій та вчинків, будувати моделі своєї поведінки.	<i>Реактивна поведінка:</i> імпульсивність дій, бездіяльність та безініціативність, нелогічність дій, розгубленість, пасивність, апатія.
Мовленнєвий	<i>Проактивне мовлення:</i> переважають активні фрази на кшталт «я можу запропонувати інший підхід», «я покладаю всю відповідальність на себе», «я контролюю себе», «я пропоную подумати разом, як поліпшити ситуацію».	<i>Реактивне мовлення:</i> переважають пасивні фрази на кшталт «немає сенсу протидіяти обставинам», «не моя провина, що так склалося», «мене змусили так діяти», «мене роздратували». «я такий як є».

Щодо мовленнєвого критерію констатують значну кількість випадків пасивних фраз, почутих від носіїв мови у різних сферах спілкування (інтимно-сімейній, анонімній, неформальній та діловій), які характеризують реактивну налаштованість, що викликає занепокоєння дослідників.

Мета дослідження. З огляду на актуальну потребу окремого дослідження мовленнєвого аспекту проактивності майбутніх фахівців сфери бізнесу у лінгвометодичній площині, сформулюємо мету статті – окреслити ефективні методи формування проактивності першокурсників під час вивчення курсу ділової української мови на факультеті економіки та менеджменту (Поліський національний університет). Досягненню поставленої мети, на нашу думку, сприятиме вирішення низки завдань, як-от: 1) діагностування мовлення здобувачів вищої освіти на предмет проактивності; 2) виокремлення дієвих методів навчання української ділової мови, зорієнтованих на проактивне мислення та відповідну професійну діяльність; 3) окреслення векторів подальших наукових розвідок із проблеми.

Методи дослідження. Діагностування мовлення першокурсників факультету економіки та менеджменту Поліського національного університету, якому передувало аналіз джерельної бази, проводилося у вересні-грудні 2025/2026 н.р. і передбачало вхідне (стартове) діагностування (вересень) та підсумкове (фінальне) діагностування (грудень) – після впровадження експериментальної методики формування проактивності на заняттях із курсу ділової української мови. Вибір оптимальних методів навчання здійснювався з урахуванням діяльнісно-комунікативного та особистісно орієнтованого підходів, з опорою на діалогізацію навчання.

Для проведення експерименту серед першокурсників галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право» було відібрано 74 респонденти; із них – 25 майбутніх бакалаврів спеціальності D 3 «Менеджмент», 12 студентів спеціальності D 5 «Маркетинг», 15 здобувачів спеціальності D 2 «Фінанси, банківська справа» та 22 першокурсники спеціальності D 3 Менеджмент спеціалізації «Логістика».

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому занятті з ділової української мови 74 здобувачам було запропоновано відповісти на запитання анонімної анкети. Зазначимо, що питання анкети та відповіді, отримані від 25 майбутніх менеджерів, було наведено нами в іншій публікації [3]:

Анкета «Проактивність майбутнього фахівця». Оберіть один із варіантів відповіді:

1. Чи можете ви самостійно вирішувати професійну/навчальну проблему? А. Завжди все вирішую самостійно – 17 осіб. В. Іноді потребує сторонньої допомоги – 45 осіб. С. Не наважуюся виявляти самостійність, завжди покладаюся на інших – 12 осіб.

2. Наскільки відповідально ви ставитеся до виконання доручення? А. Усвідомлюю, що одноосібно маю відповідати за результат виконаного доручення – 63 особи. В. Намагаюся зібрати команду помічників, які будуть відповідати за результат виконаної роботи разом зі мною – 8 осіб. С. Завжди ухиляюся від відповідальних доручень, побоюючись негативного результату – 3 особи.

3. Чи вмієте ви передбачити можливі негативні результати своїх дій та запобігати їм? А. Завжди самостійно обмірковую усі можливі варіанти розв'язки проблеми, як успіхи, так і поразки, – мене це не зупиняє у діяльності – 36 осіб. В. Дію суто інтуїтивно – як вийде, так і буде – 24 особи. С. Дослухаюся до застережень досвідчених людей, покладаюся на їх думку – 14 осіб.

4. Що мене більше непокоїть: ризик (відомі можливі негативні наслідки дій) чи невизначеність (відсутність інформації для прогнозування результатів)? А. Ризик – 22 особи. В. Невизначеність – 40 осіб. С. І ризик, і невизначеність – 12 осіб.

5. Як швидко ви адаптуєтеся до нових умов навчання/роботи? А. Тиждень – 41 особа. В. Два – шість місяців – 33 особи. С. Шість місяців – рік – 0 осіб.

6. Позначте чинники (можна декілька), які найбільше сприяють професійній адаптації у новому колективі: А. Приваблива зовнішність, вишукані манери, доречний гардероб – 17 осіб. В. Риторична (ораторська) компетентність, володіння мовним етикетом – 10 осіб. С. Толерантність, стриманість та емпатія у відносинах із колегами – 41 особа. D. Правопописна грамотність, інтонаційне багатство, чистота і правильність мовлення – 6 осіб.

7. Яким із видів мовленнєвої діяльності ви надаєте перевагу (можна декілька)? А. Аудіювання – 14 особи. В. Читання – 39 осіб. С. Говоріння – 10 осіб. D. Письмо – 11 осіб.

8. Чи можна ототожнювати поняття «адаптація» із поняттям «приспосовуванство»? Напишіть 1-3 речення відповіді. Наведемо зразки відповідей: «Ці два поняття пов'язані між собою, але значення їх різне. Адаптація – коли ти звик до нових умов і відчуваєш себе комфортно. Приспосовуванство – коли людина подавляє в собі бажання комфортності і живе з цим». «Адаптація – природний або необхідний процес пристосування до нових умов. Приспосовуванство ж має негативне забарвлення і означає поступку принципами заради вигоди. Тож ототожнювати поняття адаптації з пристосуванством не зовсім правильно». «Адаптація - це процес пристосування живого організму до певних умов. А пристосуванство – це безпринципна поведінка, коли людина вміло, але нещиро змінює свої погляди та переконання, щоб відповісти обставинам заради власної вигоди» [3].

Аналіз відповідей першокурсників-респондентів під час стартового діагностування дозволив сформулювати низку висновків, які зумовили вибір методів навчання української ділової мови, зорієнтованих на проактивне мислення та відповідну професійну діяльність майбутніх бізнесменів: 1) здобувачі у переважній більшості виявляють самостійність у навчанні, не залучаючи нікого до цього процесу, хоча і можуть відчувати потребу у допомозі; 2) опитувані без побоювань усвідомлюють, що повинні особисто нести відповідальність за будь-який (позитивний або навіть негативний) результат виконаної роботи; 3) більшість майбутніх бізнесменів здатна передбачити усі можливі варіанти розв'язки проблеми та побудувати відповідний алгоритм подальших своїх дій; 4) невизначеність умов здобуття освіти та подальшої професійної діяльності насамперед непокоїть здобувачів, на другому місці турбують можливі ризики; 5) термін адаптації опитуваних до нових умов навчання чи роботи становить приблизно тиждень (цьому сприяли пандемія та війна); 6) сформованість таких якостей, як толерантність, стриманість та емпатія у відносинах із навколишніми, на думку опитуваних, найбільше сприяє професійній адаптації фахівця у новому колективі; менше 50% респондентів виділяють ораторську компетентність, володіння мовним етикетом, правописну грамотність, інтонаційне багатство, чистоту і правильність мовлення; 7) респонденти надали перевагу таким видам мовленнєвої діяльності, як читання і говоріння, деякою мірою ігноруючи аудіювання та письмо, що зумовило пошук ефективних методів розвитку саме цих навичок, важливих для формування проактивності; 8) правильно пояснюючи зміст понять «адаптація» та «приспосовуванство» як позитивну і негативну якості, майбутні бізнесмени ототожнювали значення паронімів «приспосовування» і «приспосовуванство» [3].

Діяльнісно-комунікативний та особистісно орієнтований підходи, покладені в основу методики формування проактивності майбутніх бізнесменів під час вивчення курсу ділової української мови, передбачили: 1) рівномірний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності; 2) студентоцентризм, тобто урахування особистісних професійно спрямованих освітніх потреб кожного здобувача; 3) полісуб'єктну результативну взаємодію всіх учасників освітнього процесу; 4) створення емоційно комфортних умов для діалогізації навчання – взаємозбагачення, задоволення потреби особистісного професійного зростання, безперервної ефективної комунікації та розвитку креативності. Далі наведемо приклади використання традиційних та інноваційних методів навчання української мови, спрямованих на формування проактивності першокурсників під час вивчення тематичних модулів курсу «Ділова українська мова» як основної дисципліни підготовки бакалаврів.

Ураховуючи те, що мета викладача під час проведення *лекційного заняття* з української мови є не тільки консультативно-інформативною, а й рекомендаційною, спрямованою на формування у здобувачів навичок самостійного розширення і поглиблення знань засобом опрацювання джерельної бази, конспектування усіх тем лекцій пропонуємо виконувати за допомогою таблиці 2:

Таблиця 2

Зразок оформлення конспекту лекції

Змістовий модуль Конспект лекції з теми: «.....»						
План лекції	Відоме	Нове	Глосарій	Джерела	Професійна спрямованість	Запитання Міркування

Зазначимо, що такий спосіб конспектування формує аналітичне мислення, розвиває навички: 1) аудіювання як виду мовленнєвої діяльності з його рецептивністю та активним сприйняттям; 2) письма як графічного фіксування думок.

На нашу думку, на *практичних заняттях* з ділової української мови доцільно поєднувати традиційні та інноваційні методи індивідуального, фронтального та групового (кооперативного) навчання: словесні, наочні і практичні; когнітивні, комунікативні, креативні, інтерактивні та ін. Наведемо декілька прикладів.

Так, змістовий модуль «Професійна комунікація та мова ділових паперів» передбачає розгляд тем: «Державна мова у професійному дискурсі», «Документ як засіб професійно-мовленнєвої комунікації». Під час укладання зразків ділових паперів акцентуємо увагу на нестандартизованих документах, таких як автобіографія, заява, службові записки (довідна та пояснювальна). У площині формування проактивності доцільно запропонувати здобувачам написати текст ініціативної доповідної записки, який має таку структуру: адресат і адресант (кому і від кого), дата і тема доповідної, опис проблеми (із фактами), обґрунтована пропозиція щодо вирішення проблеми, користь від запропонованої пропозиції (у форматі установи, країни), спонукання адресата (керівника) до певних дій. Викладач наголошує на використанні метамови (пом'якшенні категоричності викладу), дотриманні правил мовного етикету, а також на прозорості формулювань.

Метод проблемних ситуацій. Пропонуючи вправу, яка передбачає самостійний пошук майбутніми фахівцями (наприклад, топменеджерами (CEO)) шляхів вирішення проблеми, викладач

одночасно розвиває у студентів стратегічне мислення та етичність спілкування як елементи проактивності. Проілюструємо зазначене:

Вправа «Дефіцитний запуск». Викладач повідомляє студентам: *Ви – новий CEO компанії, що виробляє інноваційні екологічні смартфони. Завтра – офіційний старт продажів нової моделі, на яку оформлено 100 000 попередніх замовлень. Рекламна кампанія коштувала мільйони, а акції компанії вже зросли на очікуваннях успіху. Зазначимо, що акції належать пенсійним фондам, а їх падіння залишить без виплат тисячі людей. І тут виникає непередбачувана ситуація: ввечері сьогодні Вам повідомляє головний інженер, що 5% пристроїв (5000 шт.) через дефект у системі охолодження можуть перегріватися і вимикатися при перевантаженні. Щоб знайти серед усіх телефонів браковані, потрібно 2 тижні. Оберіть варіант Ваших дій: 1. Відкласти запуск на 2 тижні і перевірити всі смартфони (результат – падіння акцій, обурення клієнтів, штрафи від торговців). 2. Продати всі пристрої як є (брак не помітять одразу, потім почнуть скаржитися і ви через сервісні центри «тихенько» заміните смартфони). 3. Випустити партію, але публічно попередити про можливу проблему (доведеться запропонувати знижку або подовжену гарантію усім покупцям першої хвилі). Виконайте завдання: 1. Оберіть один із варіантів або запропонуйте свій. 2. Аргументуйте свій вибір та поясніть це рішення Раді директорів і клієнтам. 3. Чи спроможні Ви взяти на себе відповідальність за погані новини? 4. Чи лякає Вас невизначеність, тобто можливість того, що бракована продукція може потрапити до впливових клієнтів?*

Традиційні лексичні вправи передбачають роботу зі словниковим складом української мови, поглиблення знань про лексичні явища антонімії, синонімії, паронімії, омонімії, про фразеологізми, терміни (загальнонаукові та галузеві), соціальні та регіональні діалектизми тощо. Уміння використовувати лексикографічні джерела, зокрема електронні словники різних типів, сприяє професійному зростанню майбутніх фахівців. Наведемо приклад:

Вправа «Схожі слова». Поясніть значення паронімів у бізнес-сфері (використовуючи електронний словник паронімів проєкту «Словники України online» УМІФ України <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>). Складіть із кожним словом речення:

Компанія – кампанія, ефект – афект, дисконт – дискант, економний – економічний, афективний – ефективний – ефектний, професійний – професіональний, ресурс – ресурси, виборний – виборчий, особовий – особистий, абонент – абонемент, пристосування – пристосуванство, адресат – адресант, декваліфікація – дискваліфікація, акціонерний – акціонерський.

Метод проєктів, на наш погляд, є найбільш сприятливим для формування креативності та відповідальності майбутніх бізнесменів, розвитку в них дослідницьких і комунікативних навичок. До того ж, професійна тематика проєктів не тільки спрямовує знання першокурсників у практичну площину, а й сприяє інтеграції знань із різних навчальних дисциплін циклів загальної та професійної підготовки бакалаврів. Наведемо орієнтовну тематику проєктів, запропонованих для виконання та презентованих студентами під час вивчення тем «Текст як форма реалізації мовнопрофесійної діяльності», «Публічний виступ як показник рівня риторичної компетентності фахівця-професіонала»: «Бренд-Менеджмент та Комунікації», «План інтеграції PR та маркетингових комунікацій», «Розробка бренд-буку та комунікаційної стратегії для стартапу», «Мовний портрет сучасного українського бренду: аналіз використання вербальних засобів у позиціонуванні (на прикладі конкретної компанії)», «Мова соціальних мереж (Instagram, TikTok): адаптація літературної норми під запити цільової аудиторії».

Додамо, що використання ділових ігор, «мозкового штурму», «кейс-методу», гронування, «мікрофону», «акваріуму» та ін. інтерактивних методів має бути вибіркоким і доречним, з урахуванням теми і мети заняття, переваги індивідуальної, фронтальної або групової роботи здобувачів.

Контрольна робота як традиційна форма підсумкового контролю із кожного змістового модуля має таку структуру: теоретичне питання, тестове завдання та есе (описове, причинно-наслідкове, порівняльне або аргументоване). Під час перевірки викладачеві слід звернути увагу на самостійність написання роботи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати підсумкового діагностування після впровадження експериментальної методики формування проактивності на заняттях із курсу ділової української мови засвідчили позитивну динаміку: 1) зменшилася кількість здобувачів, занепокоєних невизначеністю умов здобуття освіти та подальшої професійної діяльності (із 40 до 27 осіб); 2) зросла кількість першокурсників, що усвідомлюють роль ораторської компетентності у професійній діяльності бізнесмена (з 50% до 89% осіб); 3) у мовленнєвій діяльності студентів аудіювання і письмо посіли місце поряд із говорінням та читанням; 4) підвищився рівень сформованості лексикографічної компетентності здобувачів.

Зазначене вище свідчить про вирішення поставлених у дослідженні завдань, а відтак – про досягнення поставленої мети. Напрямок подальших лінгвометодичних розвідок вбачаємо у створенні методики формування проактивності здобувачів нефілологічних спеціальностей на заняттях з української ділової мови у ЗВО.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Доступність даних. Це дослідження не передбачало використання окремих наборів даних.

Використання засобів штучного інтелекту (ШІ). Під час підготовки цієї роботи автором не використано інструментів штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Блохіна І.О. Проактивність особистості студента як ресурс успішності в майбутній професійній діяльності. *Науковий журнал «Габітус»*. Випуск 61. Видавничий дім «Гельветика». 2024. С.103-107. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.17>
2. Гуменникова Т. Активність та проактивність студентської молоді як ресурс успішності в майбутній професійній діяльності. *Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст* : збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції, м. Ізмаїл, 2019. Ізмаїл, 2019. С. 37–41.
3. Климова К. Мовленнєвий аспект формування проактивності як особистісної якості майбутніх менеджерів. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2025)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 4-5 грудня 2025 р., м. Суми, Україна. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2025. 259 с. С. 106-108. URL: https://sspu.edu.ua/images/2025/docs/nauka/konf/zbirnik_npk-2025_cc3e0.pdf
4. Лозова О.В., Тимошенко І.С. Проактивна поведінка вітчизняних підприємств у поствоєнний період. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2023. № 1 (65). С. 41-48. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/41.pdf>.
5. Павелків К.М., Стельмашук Ж.Г. Проактивність як психолого-педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні*, 2022. Вип.15. С. 88-94.

References

1. Blokhina I.O. Proaktyvnist osobystosti studenta yak resurs uspishnosti v maibutnii profesiinii diialnosti. *Naukovyi zhurnal «Habitus»*. Vypusk 61. Vydavnychiy dim «Helvetyka». 2024. S. 103-107. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.17>
2. Humennykova T. Aktyvnist ta proaktyvnist studentskoi molodi yak resurs uspishnosti v maibutnii profesiinii diialnosti. *Psykhologichni resursy osobystosti: sotsialno-psykhologichnyi zmist* : zbirnyk naukovykh prats za materialamy naukovopraktychnoi konferentsii, m. Izmail, 2019. Izmail, 2019. S. 37–41.
3. Klymova K. Movlennievyy aspekt formuvannia proaktyvnosti yak osobystisnoi yakosti maibutnykh menedzheriv. *Naukova diialnist yak shliakh formuvannia profesiinykh kompetentnostei maibutnoho fakhivtsia (NPK-2025)* : materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, 4-5 hrudnia 2025 r., m. Sumy, Ukraina. Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 2025. 259 s. S. 106-108. URL: https://sspu.edu.ua/images/2025/docs/nauka/konf/zbirnik_npk-2025_cc3e0.pdf
4. Lozova O.V., Tymoshenko I.S. Proaktyvna povedinka vitchyznianskykh pidpriemstv u postvoiennyi period. *Ekonomika: realii chasu*. Naukovyi zhurnal. 2023. № 1 (65). S. 41-48. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/41.pdf>
5. Pavelkiv K.M., Stelmashuk Zh.H. Proaktyvnist yak psykhologo-pedahohichna problema. *Innovatyka u vykhovanni*, 2022. Vyp.15. S. 88-94.

| Матеріал надійшов до редакції: 17.12.2025 р. | Прийнято до друку: 21.01.2026 р. | Опубліковано: 02.02.2026 р. |